

NACIONALISTIČKA HOMOGENIZACIJA U TOTALITARNIM DRŽAVAMA NEKADAŠNJE JUGOSLAVIJE - NEGACIJA DEMOKRACIJE

Iako su nacionalni kolektiviteti, klasno, socijalno i idejno-politički heterogene društvene zajednice, njihovi konkretni i povijesni interesi su jedinstveni i društveno određeni, iz čega se zaključuje: kao i nacije, tako su i nacionalni interesi društvena realnost suvremenog čovječanstva. Nacionalni interes je društveno-historijski i socijalno-klasno određen, jer ispoljava težnju i htijenje ogromne većine pripadnika jedne nacije i njihove interese.

Veliki značaj u životu jedne nacije ima njeno osjećanje da je u svojoj stvaralačkoj afirmaciji ne samo slobodna, već da samostalno i slobodno raspolaže uvjetima i sredstvima za takvu afirmaciju koju je sama sposobna stvoriti, a to znači i da pored političke i kulturne samostalnosti raspolaže i viškom svog društvenog rada i slobodno upravlja cjelokupnom društvenom reprodukcijom, na čemu je socijalističko samoupravljanje u Jugoslaviji i zasnivalo svoje postojanje i afirmaciju.

Jedinstvo nacija, nacionalnih manjina, etničkih skupina u Jugoslaviji nije građeno samo na nekoj goloj ekonomskoj i političkoj računici - njih je povezivala bogata zajednička povijest, duboko osjećanje sudbinske povezanosti, etničke bliskosti, zajednička svijest koju je izgradila socijalistička revolucija i zajednička borba za razvoj socijalističkog samoupravnog društva, ali pri tome se ne smije pobjeći od konstatacije da su postojale određene objektivne protivrječnosti, kao što su na primjer:

- a) idejni i politički ostaci klasičnog buržoaskog nacionalizma, a pojavljivali su se kao plašt za prikrivanje raznih antisocijalističkih interesa koji su bili u suprotnosti sa interesima zajednice;
- b) birokratski centralizam, koji se oslanjao na monopol državne svojine, a idejna manifestacija mu je bila veliko-državni hegemonizam;
- c) istorijsko nasljeđe prošlosti - velika razlika u ekonomskoj (ne)razvijenosti pojedinih dijelova Jugoslavije, koje je imalo svoj odraz i na kulturno bogatstvo.

Put ka prevazilaženju suprotnosti i ekscenčnih situacija u Jugoslovenskoj socijalističkoj stvarnosti vodio je preko afirmacije onih interesa koji su bili autentični, dugoročni i suštinskog karaktera, uvažavajući činjenicu da su nacionalni interesi složeni i raznovrsni društveni fenomeni, da imaju mnogobrojne aspekte, komponente i vidove svoga ispoljavanja i društvenog afirmiranja, kao na primjer:

- a) pluralizam ekonomskih nacionalnih interesa;
- b) pluralizam nacionalnih interesa u političko-pravnoj sferi;
- c) pluralizam nacionalnih interesa u kulturnoj sferi i afirmacija ravnopravnosti jezika.

Uvažavajući navedene konstatacije, aktualizira se pitanje - koji su to razlozi koji su doveli do:

- ekonomskog i tehnološkog zatvaranja republika i pokrajina;
- zaoštavanja protivrječnosti razvijenih i manje razvijenih regija;
- težnji ka zatvaranju „nacionalnih“ tržišta i prilagođavanju tehnologija ovakvom trendu;
- kulturnog, intelektualnog i duhovnog zatvaranja;
- divljanja kleronacionalizama i neprijateljske političke emigracije?

Ishodište etatizma, kao podloge birokratizma i nacionalizma, je, dakle, u proizvodnim, društveno-ekonomskim odnosima, u etatističko-birokratskom posredovanju između potrebnog rada i viška rada, a to onda povlači i etatističko-birokratsko posredovanje unutar jedne nacije i između više nacija. To dovodi i do kidanja materijalnih, političkih i kulturnih veza i osnove zajednice.

Polazim od toga da je nacionalizam u Jugoslaviji produkt društvenih odnosa i svojevrsna manifestacija klasne prirode nacije. Pod nacionalizmom podrazumijevam društvenu praksu, sistem ideja, ljudsko ponašanje, društveno-ekonomske, političke i kulturno-jezične koncepcije koje apsolutizuju i zloupotrebljavaju nacionalna osjećanja ljudi radi očuvanja raznih oblika neslobode, dominacije, hegemonije i eksploatacije u pojedinim nacijama i između njih. Nacionalizam je kao „svjetonazor“ u svojoj biti zasnovan na iracionalnoj ideologiji „kvi i tjela“. On se nije pozivao na razum, već na skupove podsvjesnih poriva i instinkta, kolektivnih i individualnih, u kojima je sadržan najagresivniji dio ljuske prirode. To je onaj najdublji sloj individualnog i socijalnog psihološkog sustava koji još nije posredovan racionalnim odnosom prema životu, nego sav vanjski svijet promatra kao prostor agresivne ekspanzije, širenje svoga „Ja“. Međutim, pošto se u tom „prodor u egzistenciju“, širenje svoga „Ja“, gdje Jugoslaveni nemaju svoj oslonac - s obzirom na rastersitost, nepovezanost i nemogućnost artikuliranja svoga „Ja“ - pojedinačno „Ja“ se susreće i sukobljava s mnoštvom takvih

drugih pojedinačnih „Ja“, koja takođe teže sličnom prodoru, individuum počinje osjećati potrebu za udruživanjem s krugom sebi sličnih, koji će na jednoj strani razbiti njegov osjećaj samoće i ugroženosti u egzistencijalnom prostoru, a na drugoj strani razviti supstancu kolektivne svijesti koja u sukobu s drugom takvom supstancom stvara dojam sigurnosti u „iskrenom zavičaju“.

Nacionalizam nastoji da u ekspanzivnoj regiji grupnih i pojedinačnih emocija (interesa) probudi „sjećanje“ na zajedničko porijeklo, za koje se tvrdi da je otuđeno u zaborav, pa ga treba vratiti u svijet aktualnog historijskog trenutka. Ideologija nacionalizma u svojoj biti potencirala je nacionalne razlike i barijere, razvijajući osjećaj ugroženosti od strane pripadnika druge nacije, Jugoslavena. Manipuliranjem je prikrivala osnovne klasne razlike i barijere među pripadnicima istih nacija, minimizirala je značaj nacionalnog faktora i Jugoslavenstva.

Nacionalizam nije izraz nacije ni njenih stvarnih (legitimnih) interesa, već izraz izvjesnih egoističkih interpretacija i zastupanja nacije i nacionalnih interesa. To monopolističko krivotvorenje nacionalnih interesa je, u stvari, izraz težnje da se nacionalnim plaštom zaodjenu one nacionalne snage koje su neminovno u konfliktu ne samo s drugim nacijama, već i s osnovnom masom sopstvene nacije. U pitanju je bio (i uspio) pokušaj da se formalno priznati i prihvaćeni pluralistički demokratski način smanjenja nagomilanih socijalnih tenzija ili bar ublažavanje interesnih konflikata zamjeni „bržim“ i za političke elite bezbolnijim načinom postizanja toga cilja.

Alternativa koja se nametnula jeste uspostavljanje nacionalnog jedinstva, s tim što se svaki vid njegovog narušavanja tretirao kao čin nacionalne izdaje, zbog čega se sankcioniralo nacionalno okupljanje oko povijesnih, provjerenih i neprikosnovanih nacionalnih vrijednosti: zavjeta, simbola, opšte prihvaćenih ciljeva i popularnih (nacionalnih) izbavitelja. Bujanje nacionalističke isključivosti u Jugoslaviji dovelo je do antidemokratske degeneracije političkog sistema u cjelini - propadanja socijalističkog samoupravljanja.

Novostvorene nacionalističke-totalitarne države se opijaju vjerom u kulturnu homogenost, u potrebu ograničenih čuvanih teritorija, odnosno (ne)prijatelja. Kažu da je samo tako moguće postojanje društva „inteligencije“, upućujući na politiku, demokraciju, socijalnu pravdu, povijest itd. Sa druge, pak, strane opravdavaju nejednakost, siromaštvo, obespravljenost, nezaposlenost, nasilje, mržnju, ratove... Nacionalističke-totalitarne države negiraju svoju moralnu odgovornost za oduzeta prava manjina Jugoslovenima. Iz tog razloga one su prijetnja unutarnje raznolikosti i simboli su nasilja i nesloboda, ne priznaju nikakav viši zakon iznad svoje barbarske volje, nesposobne su voljeti i nedostaje im savjest.

Povijesna nacionalistička svijest država nekadašnje Jugoslavije razvila je moralni, politički, ekonomski i tehnološki potencijal za katastrofu u abecedariju strave, stvarno postojećeg laboratorija, bez milosti i obzira prema samouništenju. Popis apsolutnog zla je beskonačan. Na tom nacionalističkom poslu su uključeni propovjednici iz redova književnosti, umjetnosti, filozofije, povjesničari, akademije nauka, moćna sredstva masovne komunikacije, obrazovni sustavi, antiintelektualci, političke religije, parlamenti i političke stranke.

Povijesna tragična zbivanja na našim prostorima dokazala su da povijest raspolaže primjerima kada je i veliki dio radničke klase bio zaveden i kada je pošao putem suprotnim svojim klasnim i nacionalnim interesima. Dok ne shvati svoje zablude radnička klasa može da posluži (i poslužila je) kao slijepa vojska nacionalizmu. Dok god postoji radnička klasa i dok god radnik bude morao da se svojim radom s jedne strane bori za svoju egzistenciju i da, s druge strane, istovremeno obezbeđuje sredstva za razvoj društva i novih proizvodnih snaga u njegovom biću se te potrebe moraju javljati kao protivrječnosti, a iz te protivrječnosti izvire mogućnost da se radnik može povesti za egoističnim težnjama i interesima raznih vrsta, pa i za nacionalističkim egoizmom.

Suvremena povijest upozorava da tko razmišlja samo nacionalistički - gubi. Suverenost se ne doživljava, ne omogućuje i ne razvija homogenošću i zatvorenošću, već raznolikošću i udruživanjem; svjetski problemi oplemenjuju, budućnost obuhvaća nadvladajući nacionalni prostor djelanja i vlasti. Put nacionalističkih država ka navedenim vrijednostima očito će biti dug i praćen s puno neizvjesnosti.